

Het eerste rijengrafveld in Noord-Brabant ontdekt

D OOR DE TALRIJKE OPGRAVINGEN DIE DE LAATSTE JAREN DOOR de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek in Brabant zijn verricht, is bewezen, dat praehistorisch Brabant een voortdurende en betrekkelijk dichte bevolking heeft gekend.

Het grote aantal vondsten van vuurstenen werktuigen op zo vele plaatsen in Brabant is een bewijs, dat in onze provincie mensen leefden lang vóór in Drente de hunebedden werden gebouwd.

Het onderzoek van de grafheuvels in Alphen, Goirle, Oss, Schayk en bij Halve Mijl, wijst ook op een zekere bevolkingsdichtheid in de bronstijd, alsmede de tientallen grafheuvels die over geheel Brabant liggen verspreid en nog niet werden onderzocht.

De bevolkingsdichtheid in de urnenveldentijd is voldoende bekend, want bijna alle dorpen in Brabant en vooral de hoger gelegen plaatsen kunnen één of meer urnenvelden in hun gemeente aanwijzen of men weet tenminste, dat er ooit urnen zijn opgegraven.

Weinig gegevens, ook via het bodemonderzoek, zijn bekend uit de periode tussen het vertrek der Romeinen en de komst van St. Willibrord.

Hieruit volgt niet zonder meer, dat Brabant toen zo goed als onbewoond was en ook niet, dat er geen sporen meer in de bodem zijn achtergebleven uit die periode. Deze onbekendheid is namelijk vooral een gevolg van het feit, dat de sporen uit die tijd veel lastiger zijn te vinden.

De urnenvelden van vóór deze periode komen gemakkelijker aan het licht. De potten met lijkbrandresten zitten meestal slechts enkele centimeters onder het oppervlak en komen reeds bij ondiep ploegen voor de dag.

Geheel anders wordt de situatie wanneer de bewoners hun doden gaan begraven in een kist en dat tot op een diepte van 1 m tot 1.50 m. Het is dan veel eerder aan het toeval te danken wanneer een begraafplaats uit die tijd wordt gevonden.

Men begrijpt met hoeveel spanning de opgravingen in November 11. (14-18; 28-2 Dec.) van een rijengrafveld in de heide te Hoogeloon (Broekeneind) werden tegemoet gezien. Door een kleine zandafgraving werd dit grafveld ontdekt. Een pot van het typisch aardewerk der 6e en 7e eeuw trof men hier in de rand van de zandkuil aan.

Op het bericht van deze vondst stelde de Rijksdienst een onderzoek in: een smalle proefsleuf werd gegraven, waarbij bleek dat ook verscheidene brandgraven aanwezig waren uit een vroegere tijd.

Wegens bedreiging door de steeds gevaarlijker naderende ontginning van de heide tussen Hoogeloon en Knegsel, werd het werkelijke onderzoek naar dit grafveld direct voortgezet. Even leek het, dat deze opgraving zou tegenvallen, want bij de eerste, vier meter brede, sleuf kwamen verscheidene sporen van grafkuilen voor de dag, maar alle bleken sterk vergraven. Het was alsof een deskundige in het opsporen van dergelijke graven hier gewroet had, want bijna steeds was op de juiste plaats, midden in een grafkuil een gat gegraven tot op de bodem. Reeds de derde dag van het onderzoek kwam de oplossing van dit raaisel: een der medeplichtigen aan deze vernieling, de oud-veldwachter van Hoogeloon, bekende ongeveer dertig jaar geleden de urnenzoeker meester Rijken uit Veldhoven geholpen te hebben, toen deze hier zijn geluk kwam beproeven.

De resultaten van dit primitieve onderzoek, waarbij ook de veldwachter van Duizel hulp bood, kunnen niet groot zijn geweest, want bijna overal werden nog scherven van vernielde potten tussen de losse vulling van de recente vergraving aangetroffen.

Veel groter dan hun succes, was de ernstige schade, die door deze „wilde” vernieling aan het wetenschappelijk onderzoek was toegebracht.

Gelukkig waren nog verscheidene graven aan de zoekende grondboor van meester Rijken ontsnapt, waardoor toch nog zeer waardevolle resultaten bij het systematische onderzoek van dit rijengrafveld konden bereikt worden.

Zoals gebruikelijk werd eerst, over een vier meter brede sleuf, de zwarte bovengrond weggenomen, waarna in het witte zand de grafkullen als duidelijke rechthoeken stonden afgetekend. Bij het langzaam dieper afschaven hiervan was al spoedig de rand van de vergane kist als een duidelijke donker-bruine of zwarte streep te zien. Het afschaven werd nu uiterst voorzichtig voortgezet tot bijna op de bodem van de kist, waar meestal de bijgaven in de vorm van aardewerk of ijzeren en bronzen wapens en gebruiksvoorwerpen worden aangetroffen.

De ijzeren voorwerpen waren meestal sterk ingeroest, maar in vele gevallen toch nog duidelijk te herkennen als gespen, knopen, bijlen of lanspunten; die van brons waren natuurlijk veel beter bewaard en vertoonden soms kunstig opgelegde of ingesneden versieringen.

Aan de bijgaven was meestal te zien of het een mannen- of vrouwengraf was. De mannen hadden meestal wapens en schilden meegekregen en soms een glazen drinkbeker. De vrouwen waren met hun sieraden begraven. In twee der ongeschonden graven lagen namelijk ter hoogte van de borst prachtige halssnoeren van veelkleurige kralen. In het éne graf bevond zich zelfs een dubbel collier, bestaande uit bijna honderd kralen, waarvan een tiental uit gepolijste barnsteen, de rest uit stenen kralen van afwisselende kleur en vorm.

De afmetingen der kisten waren zeer verschillend. Want hoewel het grootste gedeelte een lengte had van ruim twee meter bij een breedte van een halve meter, waren er ook met een lengte van 2.60 meter en een zelfs van 2.78 meter, beide met een breedte van bijna één meter.

Of deze geweldige afmetingen verband hielden met het postuur, dan wel met de voornaamheid van de overledene, is moeilijk te zeggen. Misschien speelde hier zowel het gewicht als de gewichtigheid een rol.

De grootste kist was sterk vergraven, maar bevatte toch nog een grote hoeveelheid bijgaven, waarvan sommige prachtig versierd. Het andere, vlak er naast gelegen graf, was duidelijk van een vrouw, wat bleek uit de aanwezigheid van het dubbele halssnoer boven reeds beschreven. Ook werden twee mooie met radstempel versierde potten in de kist aangetroffen. Enige stukken ijzer waren zo sterk ingeroest, dat deze niet aanstonds konden worden gedetermineerd.

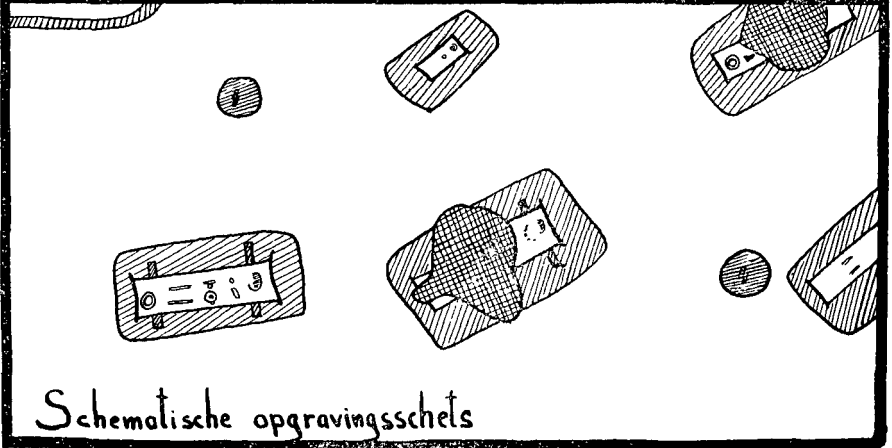
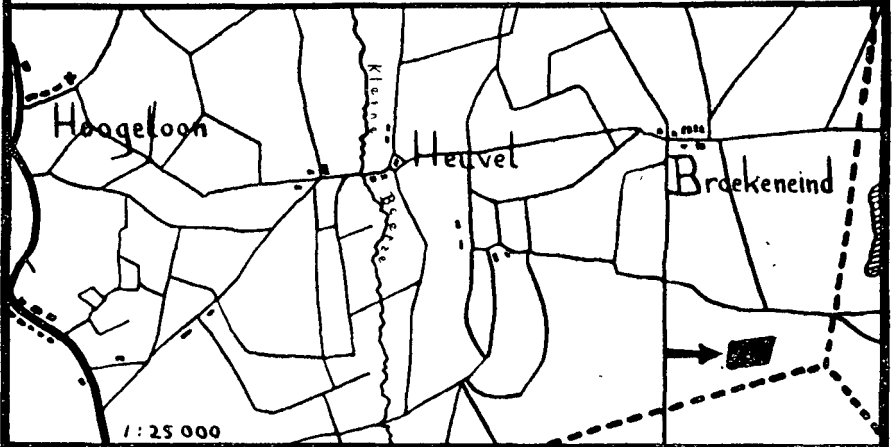
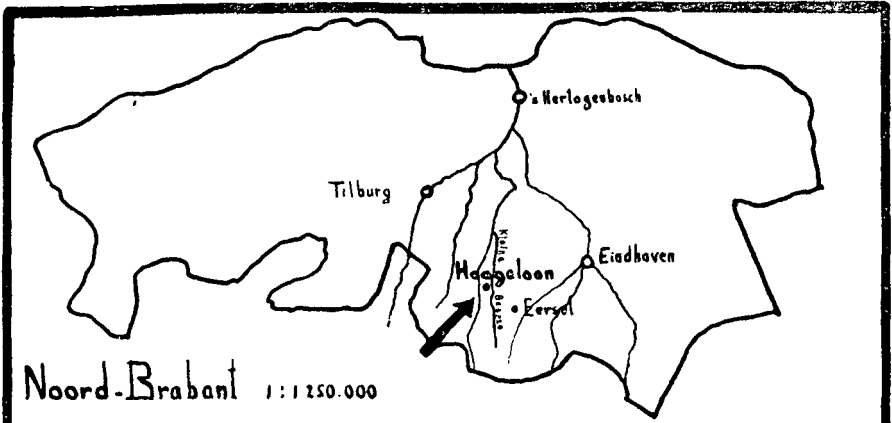
Een andere grafkuil waarin wij veel belangstelden, was van zeer kleine afmetingen en ook de kist was zo klein dat hoogstens een kind van een jaar of drie hier begraven kon zijn. Aan het hoofdeind bevond zich een mooi klein kommetje, terwijl ter hoogte van de borst een groen, met schuime groeven versierd kraaltje lag, dat volgens D r s . W . G l a s b e r g e n ongetwijfeld van Romeinse oorsprong was.

Een verdere beschrijving van de (andere) graven kan hier moeilijk worden gegeven, dat is het accurate werk van de Rijksdienst, die o.l.v. prof. dr. van Giffen het wetenschappelijk verantwoord verslag hiervan zal uitbrengen van dit voor Brabant en ook voor Nederland nog zo uiterst zeldzaam soort van grafvelden.

Slechts één graf verdient nog vermelding door de eigenaardige omstandigheid, dat de vulling van de grafkuil kurkdroog was. Hieraan was het te danken, dat de schedel nog bijna geheel intact aanwezig was. Wel was het been zeer zacht en kon het moeilijk in zijn geheel worden vervoerd, maar het was toch mogelijk om vorm en dikte van de schedel te meten.

Hoe de vulling van deze grafkuil zo droog gebleven was, is niet bekend; waarschijnlijk aan de bovenkant een dikke aslaag en onder het graf een ondoordringbare leembank.

Nog enige algemene opmerkingen over dit grafveld moeten hier volgen. Op bijgaande schematische tekening is een tweetal ronde vlekken aangegeven waarin verbrande lijkresten waren bijgezet, een begrafeniswijze in tijd voorafgaande aan de rijengrafvelden, bewijs, dat dit hoog gelegen stuk grond reeds vroeger als begraafplaats heeft dienst gedaan. Tussen en naast de ongeveer 25 grafkullen ligt een nog groter aantal van deze crematieresten. De aanwezigheid van kring-



greppels bewijst zelfs dat over een nog langere periode deze begraafplaats werd gebruikt. Alles bijeen een belangrijke aanwijzing voor de continuïteit van bewoning. Ook de bronstijd-grafheuvels in de zelfde heide zullen dit historisch feit accentueren. En ook de grafheuvels van Halve Mijl en de Zwartenberg te Hoogeloon zijn betrekkelijk dichtbij gelegen! Ja zelfs de Steentijd is op deze hoogte waarop het grafveld is gelegen vertegenwoordigd. Tussen de graven werd namelijk nog een grote concentratie van vuurstenen werktuigjes met de afslag ervan aangetroffen, wat wijst op een zogenaamde werkplaats voor deze gereedschappen uit het begin van het Mesolithicum.

Tot slot nog als kenmerkende bijzonderheid van dit rijengrafveld: de richting waarin de graven gelegen zijn. In de Frankische rijengrafvelden in België en Noord-Frankrijk zijn de overledenen meestal met de voeten naar het Oosten neergelegd. Hier echter liggen zij meestal met de voeten in Zuidwestelijke richting, met enkele uitzonderingen iets meer Westelijk.

Wanneer de richting ook hier een bijzondere betekenis zou hebben, dan ligt het 't meest voor de hand, dat de doden zijn neergelegd met de voeten in de richting van hun woonplaats. Want evenals in België en Frankrijk zal de nederzetting wel gelegen hebben bij de vruchtbare gronden langs een riviertje, in dit geval de Kleine Beerze, die op een paar honderd meter afstand Westelijk, in Noordelijke richting kronkelt.

Nog nauwkeuriger zou dan deze vermoedelijke nederzetting zijn aan te wijzen in Zuidwestelijke richting bij een oude „Voort”, die vroeger een belangrijke overgangsplaat is geweest door het riviertje en reeds door Hertog Jan III in een Charter als „Hoogcastelre Voort” wordt genoemd. De herinnering aan die weg leeft thans nog voort in verhalen en legenden, maar de plaats wordt nog steeds „Dukesvoort” genoemd. Een hoog stuk bosgrond bij deze rivierovergang werd twee jaar geleden ontgonnen. Te laat werd dit bekend om nog een onderzoek in te stellen. Wel werden hier nog scherven van Middeleeuws. en ouder aardewerk gevonden. Bij de tegenwoordige methode van ontginnen graaft men echter meestal zo diep, dat sporen van een mogelijke vroegere nederzetting wel verdwenen zullen zijn.

Met spanning mogen wij de wetenschappelijke publicatie door de Rijksdienst van deze opgraving tegemoet zien. Ongetwijfeld zal dit verslag nog belangrijke gegevens verschaffen over de bewoners van deze streek uit de laatste eeuwen vóór St. Willibrord.